

Müşterekler, Sınıfın Rekompozisyonu ve Strateji¹

Begüm Özden Fırat - Fırat Genç

13 Mayıs 2014 tarihinde Manisa'ya bağlı Soma ilçesinde Soma Kömür İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilen maden ocağında yaşanan patlamada 301 madenci hayatını kaybetti. Türkiye'deki en büyük iş cinayeti olarak tarihe geçen bu facia iş cinayetleri olgusunu geniş çevreler nezdinde görünür kıldı. Diğer yandan, aynı günlerde antikapitalist politik çevrelerde mütevazı ama önemli bir tartışma filiz verdi.² Tartışmayı önemli kılan unsur "devrimci strateji" meselesinin uzun zamandan sonra, belki de ilk kez bu denli açıkça, tekrardan gündeme getirilmesiydi. Şüphesiz, devrimci strateji, adı bu şekilde konulsun ya da konulmasın, antikapitalist hareketlerin özellikle yükseliş dönemlerinde gün yüzüne çıkan, tanım gereği konjonktürel yönelimlerin ağır bastığı bir tartışma başlığı olmuştur. 90'ların alternatif küreselleşme hareketinin strateji tartışmasının sonucunda ortaya çıkmış olan sosyal forum gibi kurumlar hareketin sönümlenmesiyle birlikte işlevsizleşirken, 2009'dan itibaren kürenin farklı coğrafyalarında uç veren küresel anti-sistemik hareketler, bir önceki dönemin birikimini de arkasına alarak, kendi çıkış yollarını aramaktalar. Bu anlamda Gezi ayaklanmasının hemen ertesinde madencilik sektöründen yola çıkarak "ne yapmalı" sorusuna cevap arayan bahsi geçen tartışma, yerel ve sektörel sorunların ötesinde zamanının ruhuna dair küresel sorular sormakta. Hatta diyebiliriz ki bu sorular, 68 sonrası toplumsal ve politik hareketlerinin neoliberalizm eleştirilerinin ve de stratejik yönelimlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yazı, mevcut dönemin küresel hareketleri açısından kritik öneme sahip olan müşterekleştirme pratiklerini işçi sınıfının yeniden kompozisyonu ile ilişkisel bir çerçeveye yerleştirerek strateji tartışmasına ekleniyor, küresel toplumsal muhalefetin iki farklı görünümünün keşişimine odaklanıyor.

Stratejinin Geri Dönüşü

Yukarıda andığımız tartışmanın özünü madencilik ve enerji gibi Türkiye'deki sermaye birikim dinamikleri açısından kritik, kritik olduğu ölçüde de çalışanlar için oldukça riskli, sektörler söz konusu olduğunda toplumsal muhalefetin izlemesi gereken yolun ne olacağı sorusu oluşturuyordu. Akçay ve Azizoğlu ilk yazılarında

---

¹ Bu yazı ilk olarak Aralık 2014'te *Müştereklerimiz* web sitesinde ve ardından *Başlangıç Dergisi*'nin Kış 2015 tarihli 3. sayısında yayınlandı. Üzerinden geçen iki yıldan sonra yazıyı tekrar gözden geçirirken, yazının yazıldığı dönemin tartışmalarının bağlamına ve ruhuna sadık kalınarak değerlendirilebilmesi adına, içerisinde bulunduğumuz siyasal konjonktüre dair tartışmalara değinmemeyi tercih ettik.

² Tartışma Ümit Akçay ve Bert Azizoğlu'nun birlikte kaleme aldıkları bir yazıyla başladı: <http://baslangicdergi.org/kamulastirma-mi-kamusallastirma-mi-umitakcay-bert-azizoglu/>. Takip eden diğer yazılar için bkz. Stefo Benlisoy, <http://baslangicdergi.org/simdi-degilse-ne-zaman-madenler-kamulastirilmali-stefo-benlisoy/>; Aziz Çelik, <http://www.birgun.net/news/view/soz-bitti-madenler-kamulastirilsin/8143>; Deniz Yıldırım, <http://www.birgun.net/news/view/halkci-kamucu-secenek-neden-nasil/8451>; Akçay ve Azizoğlu, <http://baslangicdergi.org/strateji-sorunu-ve-hak-mucadeleleri-bir-perspektif-olarak-kamusallastirma-umit-akcay-bert-azizoglu/>.

kamulaştırma talebinin mevcut piyasa ilişkileri bağlamında iş cinayetlerini önlemede yetersiz bir talep olduğunu iddia edip kamusallaştırma önerisini gündeme getirdiler. Çelik, enerji sektörünün kritik konumu gereği bu alandaki sermaye baskısının daha da artacağına işaret ederek madenlerin tekrardan devlet işletmeleri haline getirilmesinin öncelikli talep olması gerektiğini iddia etti. Yıldırım da benzer bir pozisyon olarak kamuculuğun sol siyasal programın başat ögesi olarak yükseltilmesi gerektiğini öne sürdü. Bununla beraber neoliberal dönemde özel sektör ve devlet arasındaki ilişkilerin muğlaklaştığının altını çizerek “halkçı kamuculuk” ile “sermaye için kamuculuk” arasındaki ayrımı vurguladı. Benlisoy ise, iş güvenliği tartışmasının sınırlarını genişleterek, küresel ekolojik krizin önüne set çekebilmek için madenlerin ve genel olarak enerji sektöründeki işletmelerin kamulaştırılmasının bir “geçiş talebi” olarak yükseltilmesini önerdi. Son olarak, Akçay ve Azizoğlu kaleme aldıkları ikinci yazıda kamusallaştırma terimini müşterekleştirme (*commoning*) anlamında kullandıklarını belirtip bu önerme üzerine inşa olmuş bir siyasal hattın imkân ve kısıtlarını tartışmaya açmak niyetinde olduklarını ifade ettiler.

Şüphesiz, bu kaba özet nice nüansın yitip gitmesine neden olmuştur. Ne var ki, bu tartışmanın mahiyeti dile getirilen önerilerin ötesinde. Her şeyden evvel strateji bahsinin öyle ya da böyle toplumsal muhalefetin dağarcığına geri dönüyor olması kendi başına önemli. Bu çerçevede bu yazı kapitalizmin neoliberal safhasında, özellikle de 2008-2009 krizi ardından ortaya çıkan “büyük durgunluk”un ve 2010’larda ortaya çıkan isyanların doğurduğu ikili bağlamda, müşterekler ve müşterekleştirme kavramlarından yola çıkan siyasal-stratejik bir tartışma açmayı amaçlıyor.

Argüman ve önerilerimizi kuşatan temel sav ise şöyle ifade edilebilir: Günümüzün küresel siyasal topografyası, içlerinde yer aldıkları bağlamların özgül toplumsal ve siyasal koşullarından azade olmamakla beraber, küresel bir eşzamanlılığı paylaşan isyanlarla yeniden şekilleniyor. Ancak, siyasal topografyadaki bu yeniden şekillenme siyasal alanı bir bütün olarak yeniden kurma ihtimalini henüz ortaya çıkarmış değil.³

Siyasal alanın farklı düzeyleri arasındaki bu bakışsımsızlık, neoliberalizmin yarattığı “derin yenilgi”nin bildiğimiz biçimiyle sınıf hareketinin mahiyetini topyekûn değiştirmiş olmasıyla ilişkilendirilmeli. Buna karşılık bugün radikal toplumsal muhalefet alanına baskın rengini veren akımların neoliberalizm analizleri, taban tabana zıt müdahale önerileri getiriyor olsalar da, piyasa/devlet, mikro/makro ya da siyasal olan/gündelik olan gibi ikiliklerin yeniden üretilmesine neden oluyor. Bugün, toplumsal olanla siyasal olan arasındaki ayrımın taşlaşmaya neden olacak kadar mutlaklaştırılmış olmasının antikapitalist muhalefet güçlerinin derlenmesinin önündeki engellerden biri olduğu söylenebilir. Müşterek(leştirme) kavramsallaştırması, bu ikiliklerin aşılması, neoliberal stratejilerin yarattığı tahribatın

---

³ Keza yakın zamanda kurumsal siyaset alanını sarsan Yunanistan’da Syriza, İspanya’da Podemos deneyimlerinin yarattığı hayal kırıklığı, Türkiye’de de HDP’nin seçim barajını yıkarak kazandığı tarihsel başarının tetiklediği şiddet dalgası, umut edilen siyasal dönüşümün hem küresel finans ağları hem de ulus devletin şiddet aygıtları tarafından nasıl kısıtlanabileceğini gösterdi.

anlamlandırılması ve güçlendirici bir stratejik hattın formüle edilmesi için uygun bir araç sunabilir.

Neoliberalizm ve Üç Yanıt

Aşağıda 1990'lardan günümüze toplumsal muhalefetin teorik ve pratik dağarcığını biçimlendiren, neoliberalizm-karşıtı harekete tesir eden üç temel perspektifi kısaca özetliyoruz. Ardından açacağımız müşterekleştirme perspektifi, bu üçüyle kısmi ortaklıklara sahip olsa da bunların dışında kalan ve bizce küresel antikapitalist hareketin altüst edici nüvesini içeren dördüncü bir akımın temelini oluşturmakta.

Bugün hem küresel kuzeyde hem de güneyde sol siyasetin ana damarlarından birini biçimlendiren birinci akım, neoliberalizmi esasen geçmiş dönemin refah devletinin yapı ve uygulamalarını ortadan kaldırmaya yönelmiş, sermayenin lehine ve elbette çalışanların aleyhine işleyen bir ekonomi siyasetini paketinden ibaret görür. Yaygın anlatı, küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda ve başta ABD gibi emperyal güçlerin himayesinde oluşturulan uluslararası düzenleyici kurumların bu siyaset paketlerinin tek tek ülkelerin kamu otoriteleri tarafından kabullenilmesinde kritik/zorlayıcı bir rol üstlendiğidir. Bu tespit, bilhassa geçmişte ithal ikameci bir kalkınma stratejisi uygulama yolunu seçmiş ülkelerin sendikal hareketlerinde zaman zaman yerelci-millici bir tasavvurun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak burada bizim tartışmamız açısından daha önemli olan, bu anlatıda devlete atfedilen konumdur. Buna göre, sermayenin küresel ticaret ve finans ağlarına eklenmiş olan fraksiyonlarının dar çıkarlarının baskın hale gelmesi nedeniyle üretim ve yeniden üretim alanlarından çekilen kamu kurumlarının müdahaleci bir tarzda geri çağırılması, işçi sınıfı hareketinin kaybettiği gücünü yeniden kazanması için bir çare olarak görülür. Bu "dar kamucu" önermenin eskiye dönme arzusu, devleti toplumsal sınıflar arasındaki mücadelenin dışında/üzerinde konumlandıran, devletle piyasa arasındaki ilişkiyi ise sıfır toplamı bir oyun gibi tahayyül eden bir analize yaslanır.

Çoğunlukla geçmişin sosyal demokrat partilerinin bugün sol-liberalizme doğru seyreden takipçileri tarafından temsil edilen ikinci akımsa devlete müdahaleci olmaktan çok düzenleyici bir rol atfeder. Kimi zaman küresel finansal işlemlerin vergilendirilmesi gibi radikal önerileri gündeme getiren bu akımın temel stratejik önerisi, ulus-üstü bölgelerin kurumsal şemsiyesi altında vahşi neoliberalizmin dizginlenmesini mümkün kılacak düzenleyici mekanizmaların yaratılması ve genişletilmesidir. Örneğin istihdamı ve sosyal yardım harcamalarını esas önceliği yapan, sol değerlerle yoğrulmuş ya da en azından bu değerlere daha açık bir Avrupa Birliği hayali, son iktisadi krizin ardından sermayenin küresel düzeyde başlattığı saldırı karşısından kan kaybetmiş olsa da, bu akımın siyasal tasavvurunun ufkunu temsil eder. Bir tür yeni-Keynesçi ekonomi politikası etrafında devleti yeniden sahneye çağırın bu akımın siyasal dağarcığına son yıllarda kent hakkı, müşterekler, katılımcı/aşağıdan demokrasi gibi kavramların ve taleplerin (büyük ölçüde dönüşerek) girdiğine de tanık olmaktadır.

Siyasal partiler, sivil toplum örgütleri ya da sendikalar düzeyinde ilk iki eğilim kadar etkin olmamakla beraber küresel antikapitalist hareketin özellikle genç kuşak aktivistleri arasında hayli hegemonik olduğunu gözlemlediğimiz üçüncü akım ise, piyasa ve devlet arasındaki ilişkiyi müdahale ya da düzenleme üzerinden tasavvur etmez, siyasal pratiğini bunların “dışında” kurar. Neoliberalizm safhasında hem coğrafi hem de toplumsal anlamda nüfuz kapasitesini arttırmış olan sermayenin geriletilmesi hedefiyle, sermaye ilişkilerinin hâkim olmadığı alanlarda ortaya konacak gündelik hayat pratikleri yoluyla metalaşma süreçlerini geriletmek bu akımın stratejik önceliğini oluşturur. Kimi zaman çatlaklar ya da kılcallar yaratmak gibi metaforlarla ifade edilen bu stratejik yönelimin temel ögesi, giderek daha yaygın ve sivilleşmiş bir mimariye doğru evrildiği düşünülen kapitalizm karşısında “heterotopyalar”, yani alternatif pratiklerin birikeceği yerler bulmak ya da kurmaktır. “İktidar olmadan dünyayı değiştirmek” sloganında en özet ifadesini bulan bu akım, toplumsal özgürleşmenin dar anlamda siyasal değişimin ötesinde olduğunu haklı olarak vurgularken, diğer yandan devlette cisimleşen siyasal iktidar ilişkilerini toplumsal mücadelenin dışına yerleştirir.

Andığımız bu akımlardan ilk ikisi, yani devleti düzenleyici ya da müdahaleci biçimiyle geri çağırın önermeler, devletle sermaye arasındaki ilişkinin neoliberal dönemde aldığı biçimleri yeterince gözetmediğinden, bize kalırsa, bir tür “hayalcilik”le maluldürler. Çağrılan devletin refah devleti modeline gönderme ile tahayyül ediliyor olması, bu modelin belirli bir tarihsel dönemde, sınıf mücadelesinin kazandığı kitlesel güç ve etkiyle bağlantılı olarak ortaya çıkan bir uzlaşma olduğu gerçeğini unutmak anlamına gelir.

Diğer yandan, üçüncü akımın şekillendirdiği biçimiyle alternatif pratiklere ve yerlere dönük arayış, tanım gereği, kapitalizmin tahakkümünün sürdüğü tüm coğrafyaları – yani bugün için kürenin tümünü– kapsayamaz. Dahası, sermaye ve devlet denetiminden görece muaf toplumsal kesimlerin bu türden bir muafiyeti olmayan kesimlerle toplumsal ve politik düzeyde bütünüyle buluşması da pek mümkün gözükmemektedir. O nedenle, çoğu kez gevşek biçimde kavramsallaştırılan “özne sorunsalı” farklı biçimlerde de olsa geri döner. Sonuç itibarıyla, bu türden bir stratejik önermenin, gündelik hayat düzeyindeki özgürleştirici pratikleri mutlaklaştıran, siyasal alanın bir bütün olarak dönüşümünü ise en iyi ihtimalde ikincilleştiren pratikler doğurduğu iddia edilebilir.

“Derin Yenilgi” ve Yeniden İnşa

Kimisi yukarıdan kimisi aşağıdan siyasal pratikler öneriyormuş gibi görünse de bizce bu üç önerme de mikro/makro, siyasal/toplumsal, gündelik olan/siyasal olan ayrımlarının yeniden üretilmesi noktasında buluşmakta. Nihayetinde ortaya çıkarsa neoliberalizm karşıtı hareketin ya kurumsal çözüm arayışlarıyla ya da bir türlü toplumsallaşamayan pratiklerle karakterize olmasıdır.

Buna karşılık bizce neoliberalizm, salt şirketlere daha fazla kâr aktarılması için

devletlerin aracı bir rol üstlendiği bir genel geçer siyasa paketi olarak anlaşılabilir. Neoliberalizm, kapitalist üretim ve yeniden üretim ilişkilerinin sermaye lehinde dönüştürülmesi için toplumun ezilen kesimlerinin geçmiş mücadelelerin dolaylı ya da dolaysız sonuçları olarak sahip oldukları sosyalizasyon ağlarının, dolayısıyla politik kapasitelerinin sistematik olarak törpülediği bir stratejiler amalgamı olarak anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle, neoliberalizmin esbabı mucibesini sermaye birikim dinamikleriyle ezilen ve tahakküm altında olan toplumsal kesimlerin politik kapasiteleri arasında dolaysız bir koşutluk oluşturmuş olmasıdır. Benzer bir vurguya sahip olan Ahmet Bekmen'den uzunca bir alıntı yapalım:

“Sınıf bilinci havadan kapılan bir şey değildir, maddi şartları vardır. Gerek yaşadığı gerek çalıştığı yer itibarıyla mekânsal olarak görece bir bütünlüğe sahip, sosyal ve ekonomik ilişkilerin tarif edilebilir mekânlarda (mahalle-dayanışma derneklerinden sendikalara) yoğunlaştığı bir işçi sınıfı, sınıf bilincinin maddi zeminine sahip olacaktır. Neoliberal kapitalizmin ilk olarak giriştiği bu görece bütünlükleri dağıtmak ve işçi sınıfının bir sınıf olabilme, bir sınıf olarak davranabilme kapasitesini dağıtmak olmuştur. Sendikaları ‘kırmaktan’ (ekonomik örgütlülüğün dağıtılması) kentsel dönüşüm projelerine (yaşamsal-mekânsal bütünlüğün dağıtılması, işçi sınıfının kentin kamusal alanından uzaklaştırılması), taşeronlaştırmadan (çalışma mekânının bütünlüğünün dağıtılması) güvencesizleştirmeye (işçi sınıfının toplumla ve kendi saflarıyla bağının bulanıklaşması) kadar birçok siyasanın doğrudan etkisi budur. Tüm bunların doğrudan sonucu işçi sınıfının bir sınıf olarak eyleyebilme kapasitesini, yani aslında onun politik kapasitesinin merkezi ögesini ortadan kaldırmak olmuştur. Neoliberal otoriterizmi, örneğin faşizm gibi diğer baskı rejimlerinden ayırt eden önemli hususlardan biri de, her ne kadar değişik düzeylerde baskı kullanımını işlevsel olarak yedeğinde tutsa da, esasen, işçi sınıfının kapasitesizleştirilmesini sermaye birikimi sürecinin bir parçası haline getirmesidir.”⁴

Neredeyse tortulaşmış ve elbette yalnızca politik temsil düzeyiyle sınırlı olmayan bir güçsüzlük ve özgüven yitimi olarak deneyimlenen bu kapasite kaybı, sınıf-toplumsal cinsiyet-etnisite ilişkilerinin her bir durumda özgül biçimde eklemlenmiş olduğu düğüm noktalarına devlet ve sermaye tarafından yapılan stratejik müdahalelerle mümkün olmuştur. Bugünden geriye bakıldığında neoliberal dönemi bir “derin yenilgi” dönemi olarak anmamızın arkasında bu yukarıdan sınıf savaşımının yarattığı tahribat vardır.

Bu tahribatı salt niceliksel bir olgu olarak, yani işçi sınıfı hareketinin gücünde görece ve geçici bir gerileme olarak değerlendirmenin yanıltıcı olacağı kanaatindeyiz. Bu anlamda, Flavio C.’nin vurguladığı ayrımı takip ederek, “işçi sınıfı hareketinin krizi”nden ziyade belki de 20. yüzyılda bildiğimiz anlamıyla “işçi sınıfı hareketinin

---

⁴ Ahmet Bekmen, <http://www.antikapitalisteylem.org/makaledetay.php?&id=501#2>.

sonu”ndan bahsetmenin daha doğru olacağını düşünüyoruz.⁵ Bu vurgunun toplumsal ve politik bir olgu olarak işçi sınıfının maddi varlığının ortadan kalktığını vaaz eden yüzyıl sonu tezlerinden farklı olduğunu belirtmek yersiz. Bizim vurgumuz, daha çok, kabaca 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyılın sonuna uzanan dönem boyunca tüm dünyada işçi sınıfı hareketini tanımlayan, sol politik tahayyül dünyasının farklı akımlarının analiz ve tasarımlarını oluşturmak için yüzünü döndükleri işçi sınıfının kurum ve dayanışma ağlarının, dolayısıyla maddi-kültürel bütünlüğünün parçalanmış olmasına. Neoliberalizmin yol açtığı derin yenilgiden anladığımız işte bu.

Öte yandan, çoğu durumda muğlak bir orta sınıf tabiri altında toplanan, ağırlıklı hizmet sektöründe çalışan “beyaz yakalılar” proleterleşmesi tartışmasının işaret ettiğimiz “sonlanmayı” daha da karmaşıktırdığı aşikâr. Freelance çalışanlardan esnek sözleşmelere mahkûm öğretmen, doktor ve mühendislere, yarı zamanlı çalışan öğrencilerden plaza ve çağrı merkezi çalışanlarına geniş bir yelpazeyi kapsayan bu alandaki dönüşümler, bir bütün olarak işçi sınıfının rekonpozisyonunu pekiştirmekte. Bu alandaki sendikal örgütlenmenin yetersizliği ya da yokluğu, taşeron, güvencesiz ve esnek çalışma rejimlerinin yaygınlığı ve yoğunluğu, kentsel mekânsal dönüşümle birlikte gelen ve bu toplumsal kesimler söz konusu olduğunda özellikle kamusal alanların özelleştirilmesinde ifadesini bulan yaşam alanlarının yıkımı süreci, “mavi yakalı” işçilerle bu saydıklarımız arasında bir kader ortaklığı yaratıyor. Ancak, giderek derinleşen bu dinamiğin önümüze koyduğu örgütlenme sorunlarını, geçtiğimiz on yılda Avrupa’da kimi hareketlerce denendiği üzere, basitçe prekarya adında yeni ve müstakil bir sınıfı takdis ederek aşmak mümkün değil.

Müşterekleştirme ve Özgüçlenme

Neoliberal dönemde kapitalizmin vahşi saldırılarına karşı durabildiği gibi onu aşacak bir karşıt politik-ekonomik-kültürel projeyi üretebilecek politik öznelerin bedene getirilmesi zorunluluğu önümüzde durmakta. Ancak bunun, yalnızca, sınıfın rekonpozisyonuyla anlamı ve işlevi köklü biçimde değişen ekonomik-siyasal kurumların güçlendirilmesi ya da kamucu-devletçi taleplerin diriltilmesi yoluyla olmayacağı kanaatindeyiz. Bu iddiamız, işçi sınıfının geçmişten devrolunan kurumlarının, örneğin sendikaların, topyekûn yok sayılması anlamına gelmiyor. Daha ziyade, bu kurumların anlam ve işlevlerinin yeniden inşa edilmesi gerektiğini vurguluyoruz. Bu da ancak yüzümüzü deneysel ve cüretkâr olduğu kadar inandırıcı ve somut alternatiflerin inşasına dönmemizle olacak.

Strateji tartışmasının sınıfın rekonpozisyon sürecinin göz önünde bulundurularak yapılması gerekliliği, müşterekleştirme önermesinin toplumsal ve politik önemini göstermekte. Politik öznenin inşasının yolu, ezilen ve tahakküm altında olanların somut dayanışma mekânlarının ve pratiklerinin üretilmesinden, var olanların güçlendirilmesi ve çoğaltılmasından geçiyor. Bu anlamda, makro ve mikro diye ayrıştırılan alanların arasında kalan, Akçay ve Azizoğlu’nun ifadesiyle, “mayın tarlası”

⁵ Flavio C., <http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article2949>.

niteliğinde olan gri alanın strateji tartışmasının odağında olması gerekiyor. Örneğin Türkiye’de Gezi sonrası mikro ve makro arasındaki açının gittikçe açılmış olması –bir yanda kamucu-halkçı bir hareketin yukarıdan aşağıya doğru inşa edilmesi çabası, diğer tarafta yalnızca bulunduğu yerelliklerde “alternatif bir hayat” tasarlamayı gözeten pratikler– iki alan arasındaki bakışımı kurmanın gerekliliğini ve imkânını ortaya çıkarmakta. Yine Akçay ve Azizoglu’nun ifadesiyle, bu “ara” alana dair pratikler üretmenin sistemin aksayan yönlerini onarmaya hizmet edebileceği riskinin bizleri çekingenliğe sürüklemesine izin vermemeliyiz. Çünkü ancak üretim ve yeniden üretim alanında özyönetimi pratiklerin ortaya çıkartılması ve kurumsallaştırılması, kurucu bir siyaseti mümkün kılacaktır. Bu anlamda madencilik, enerji ya da inşaat gibi aciliyet gerektiren sektörlerin yanında, başka alanları da “kamusallaştırma” bağlamında düşünmeye başlamamız gerekiyor.

Müşterekleştirme pratikleri ya da dayanışma mekânları ifadeleriyle kast ettiğimiz sadece işgal evleri, bostanlar, sosyal merkezler, aşevleri gibi fiziki mekânlar değil. Bunlara ek olarak, mahalle dayanışmalarını ve forumlarını, mavi ve beyaz yakalıların sırtlanacağı üretim kooperatiflerini, üretici ve tüketicileri bağlantılandırarak ve kentlerde bir gıda müşteri politikasını inşa edecek ürün kooperatiflerini, özyönetim esasına dayanan ve ticari olmayan sağlık merkezlerini ve kreşleri, karşıt-kamusallıkların inşasında muazzam bir yeri olan spor birliklerini ya da radyoları ve bugünden aklımıza gelmeyen daha nice formu düşünebiliriz. Bu tür müşterekleştirme pratiklerinin “kurumsallaştırılması”, üretim alanındaki fragmentasyonun politik etkilerinin tersine çevrilmesi, piyasalaşan yeniden üretim alanında gedikler açılması ve bu iki alan arasında geçişlilik yaratılması anlamına gelecektir. Sınıfın maddi-kültürel bütünlüğünün sağlanması, E.P. Thompson’dan ilhamla söylersek, üretim ve yeniden üretim alanını kesen deneyimlerin ortaklaştırılmasını gerektirir. Yitirilen işçi kamusalının başka araçlarla yeniden inşa edilmesi, yani karşıt-kamusallıkların oluşumu, işçi sınıfının politik kapasitesinin yeniden inşasının ayrılmaz parçasıdır.

Bu anlamda müşterekleştirme önerisinin iki belirleyici ayağı olduğunu düşünüyoruz: özgüçlenme ve ütopyacı uğrakları açığa çıkarma. Özgüçlenmeyi, öncelikle neoliberalizmin toplumsal hayatta yarattığı parçalanma ve güçsüzlük hissini önüne set çekecek, farklı kişisel deneyimlerin ortaklaştırılmasını yaratacak pratiklerin sağlayacağı kolektif güçlenme olarak tanımlayabiliriz. Eğer sınıfın konumlandırılması üretim ilişkileri kadar tüketim biçimleriyle de ifade ediliyorsa, işyeri ve yaşam alanları arasında kurulacak somut bağlar toplumsal mücadeleleri daha ileriye taşıyacak bir siyasal derlenmenin ve süreklileşmenin maddi zeminlerini yaratabilir. Böylesi bir yaklaşım, direnişler arası dayanışmayı “gönüldaşıktan” ve destek eylemlerinden öteye karşılıklı güçlenme ve kurumsallaşmaya da taşıyacaktır.

Özgüçlenmeyle bağlantılı olarak bu pratikler arası ağların kurulmasının ve kalıcılaştırılmasının yaratacağı somut ütopyik uğraklara işaret etmenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Somut ütopyik uğrak ile mevcut toplumsal sömürü ve tahakküm ilişkilerini yeniden üretmeyen, daha özgür ve eşit bir toplumsallaşmanın nüvelerini ortaya çıkaran, antikapitalist bir toplumsallığın öncüllerini içinde

barındıran pratiklerin dönüştürücü potansiyellerini kastediyoruz. Türkiye’de işçi özyönetimi deneyimleri üzerine kaleme aldığı makalesinde Özgür Narin’in belirttiği gibi, “[t]ek tek patronları alt etmek, bir ya da birkaç fabrikada patronsuz üretim yapmak, toplumsal üretim ilişkilerini dönüştürmese de”, özyönetim pratiklerinin en önemli kazanımı “bir bütün olarak kâra dayanan, iş güvenliğini, iş güvencesini, insanların işsizliğini hiçe sayan, sonuçları itibariyle ölümcül bir üretim sisteminin yerine toplumsal yeniden-üretim tekrardan ve üretenlerce örgütlenebileceği olasılığını canlı olarak gündeme getirmesidir.”⁶ Bu kazanım, kolektif politik kapasite yitimi olarak tarif ettiğimiz durumun tersine çevrilmesinin somut bir ifadesidir.

Sonuç olarak, makro ve mikro strateji taraflarına yığınlaşmış toplumsal muhalefetin bugün için görevinin tam da bu iki alan arasındaki geçişliliği mümkün kılacak müşterekleştirme pratiklerini kışkırtmak, var olanları güçlendirip birbirleriyle bakıştırmak olduğu iddia edilebilir. Taşeron, güvencesiz ve esnek çalışma rejimlerinin ve mekânsal müdahalelerin ortak alanlarda yarattığı parçalanma, kültürel ve toplumsal bölünme ve nihayetinde kamusal yitimi, bugünle 19. yüzyıl işçi sınıfının durumu arasında yakınlıkları ortaya çıkarmakta. Hatırlayalım, o dönemde sınıfın örgütlerini önceleyen ve onları mümkün kılan toplumsal ilişkiler kafeler, ortak mutfaklar, karşılıklı fayda esasına dayanan dayanışma biçimleri ve işçi birliklerinde örülmüştü. Bugünün politik öznesini kuracak örgütlenmelerin nüvesi de sınıfın kendini inşa edeceği dayanışma mekânlarını mümkün kılacak müşterekleştirme pratiklerinin kurumsallaşması ve çoğalmasında bulunmakta. Politik özne, yitip giden dayanışma ağlarının ve bütünlüklerin baştan ve yaratıcı/alt üst edici bir tarzda yeniden inşa edilebildiği ölçüde içeriğini ve biçimini kazanacaktır.

---

⁶ Özgür Narin, <http://musterekerimiz.org/turkiye-isci-sinifi-tarihinde-isci-ozyonetim-deneyimleri-ve-kriz-donemlerinde-ozyonetimin-olanaklari/>.